

Overlegorgaan
Infrastructuur en Milieu

Samenwerken aan beheer
Nederlandse uiterwaarden

OIM Werkconferentie 12 oktober 2017

**Weergave uitkomsten workshop
'Samenwerken aan het beheer
van de uiterwaarden in
Nederland'**

Weergave workshop

Dit document bevat een beknopte omschrijving van de aantekeningen die zijn gemaakt tijdens de OIM werkconferentie op 12 oktober 2017. Onderdeel van het programma was samenwerken aan een concrete casus.

1.1. Samenwerken aan het beheer van de uiterwaarden in Nederland

Dit document betreft het de workshop over de casus "samenwerken aan het beheer van de uiterwaarden in Nederland".

De casus was ingebracht door Hans Brouwer, riviertakmanager bij Rijkswaterstaat en Rick Kuggeleijn, programmamanager bij Rijkswaterstaat voor het programma Stroomlijn.

Omschrijving die aan de deelnemers is gestuurd:

"De afgelopen jaren is het rivierengebied in Nederland grootscheeps aangepakt. Het waterveiligheidsprogramma Ruimte voor de Rivier heeft op meer dan 30 plekken de rivieren verbreed en het programma Stroomlijn heeft struiken en bossen in de uiterwaarden gekapt. Dat was nodig om 4 miljoen Nederlanders te beschermen tegen het stijgende rivierwater als gevolg van klimaatverandering.

Nu de programma's Ruimte voor de Rivier en Stroomlijn hun afronding naderen, rijst de vraag hoe de doorstroming van de rivieren in stand gehouden kan worden. Als er niet actief wordt beheerd, groeien de uiterwaarden opnieuw dicht met struiken en oobossen. Die houden het water tegen en stuwen het op, met het risico's op overstroming tot gevolg. Hoe zorg je voor actief beheer in een gebied met talloze eigenaren, belangen en wensen? De uiterwaarden zijn niet alleen van belang voor de waterveiligheid, maar ook voor natuur en recreatie, landbouw, wonen en werken, archeologie en cultuurhistorie. Hoe breng je al deze belangen samen op een wijze die leidt tot een gezamenlijk en integraal beheer van de uiterwaarden?"

1.2. Bouwen aan het systeem

Tijdens de workshop is in vier groepen door de deelnemers het bestaande systeem rondom het beheer van de uiterwaarden in beeld gebracht. Vervolgens hebben de deelnemers hun systeem vanuit vier richtingen bekeken: de zogenaamde vier richtingen reflectie. Op basis van deze reflectie heeft men aanpassingen aangebracht in het systeem en is het toekomstige gewenste systeem gebouwd. Hierbij heeft men gesproken over de acupunctuurpunten: wat zijn de belangrijke 'knoppen waaraan men kan draaien' om richting het toekomstige systeem te komen?

De gebruikte methode is [3D sculpting](#). Een beschrijving van de methode is opgenomen in de bijlage.

Uitwerking groep 1

Facilitator: Frans Merck

Het systeem

Zie Afbeelding 1

Vier richtingen reflectie

Waar zit energie? (Oost)

Mogelijkheid tot samenwerking;
Uitdaging om partijen bijeen te brengen;
Vergelijkbaar met grote stad;
Interessante hiërarchie in belangen;
Belangen staan niet ter discussie: droge voeten en veiligheid.

Zorg/conflict (Zuid)

Verschillende interpretatie hoofddoelen
(te weten veiligheid en ruimtelijke kwaliteit);
Doelen (kunnen) conflicteren;
Sectorale wetgeving

Beëindigen/ophouden (west)

Landbouw in uiterwaarden (is niet rendabel)

Beginnen (Noord)

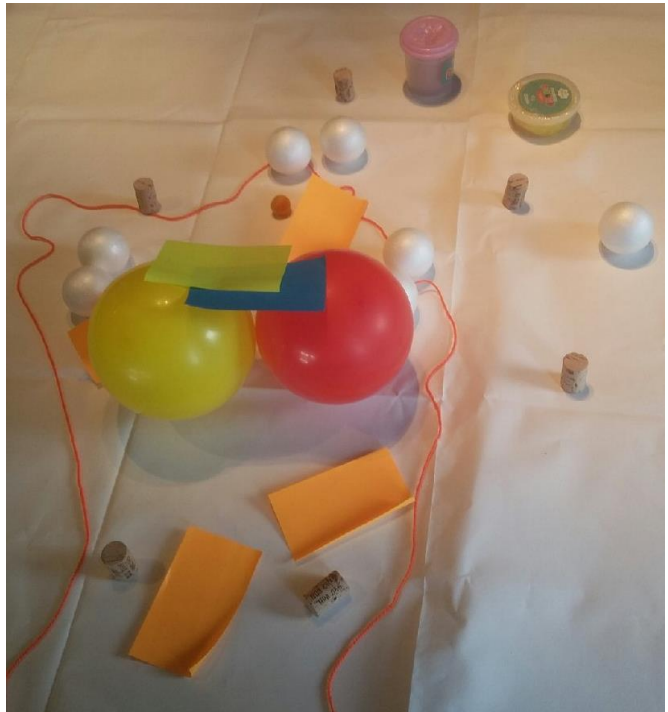
Ruimte voor recreatie
Regisseur benoemen (per rivier of stroomgebied)
Belangen meer koppelen: recreatie én veiligheid
RUIJTE creëren!

Toekomst

Zie Afbeelding 2

Acupunctuurpunten

- Creëer ruimte, zowel organisatorisch en in de beelden, maar ook fysiek in de uiterwaarden;
- Bundel de diverse belangen (de diverse natuurbelangen op een

Afbeelding 1: Huidig systeem (groep 1)

Afbeelding 2: Toekomstig systeem (groep 1)

- rijtje, landbouwbelangen, etc);
- Bundel ook de bevoegde partijen. Zorg voor blijvende verbinding, ook als het moeilijk wordt;
- Stel verschillende stroomgebiedregisseurs aan. Die adviseren gezamenlijk de gebundelde beslissers over de sectoren heen;
- De regisseurs samen kunnen ook advies geven om zo nodig de wetgeving aan te passen;
- Het is niet nodig, zelfs onwenselijk (vanwege betrokkenheid omgeving) om eigenaar te zijn van de uiterwaarden.

Uitwerking groep 2

Facilitator Reinout Koning

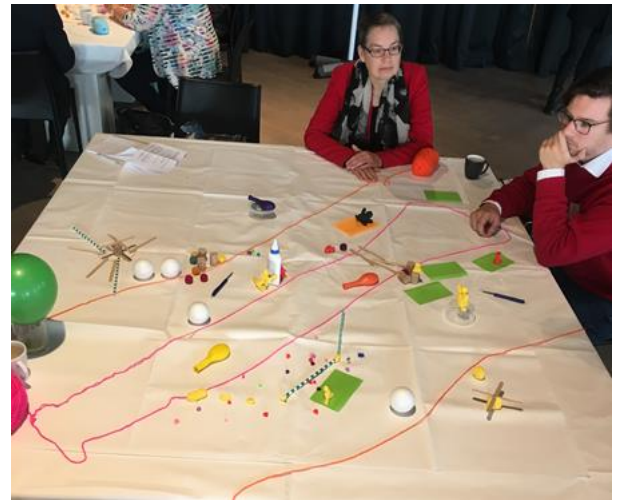
Het systeem

Zie Afbeelding 3

Vier richtingen reflectie

Oost: waar krijg je energie van?

- Diversiteit
- Kleurrijk
- Kraaltjes: verhalen
- Mooie complexiteit
- Integraliteit
- Ronde vormen
- Speels/spelen (ballonnen)
- Veilige dijken
- Creatief materiaalgebruik
- Er komen mensen in voor
- "real life"

Afbeelding 3: Huidig systeem (groep 2)

Zuid: Wat zijn de conflicten die je waarneemt?

- Dominantie van de overheid en de industrie
- Hokkerig
- Recreëren, van het leven genieten ontbreekt
- Functiescheiding
- Geen samenhang
- Er ontbreekt een vergezicht; er is geen stip op de horizon
- Groen en Rood blokkeren het uitzicht
- Onwijs veel spelers: moet ik daar iets mee?
- Het systeem is te klein, te compact
- Er is geen verbinding met de andere tafels
- Individualisering
- Plat
- Conflicten tussen partijen

West: wat zien we eindigen? Wat zien we beginnen?

Eindig: versteende tuinen

>> Nieuw: zelf beginnen met tuinieren

Eindig: schoorstenen (tot 2030) en huidige landbouwsysteem

>> Nieuw: landbouw in de stad

Eindig: overheid als dominante speler

>> Nieuw: overheid als medespeler

Eindig: huidige industrie (voorgesteld als ballon: als-ie lek is, is ie niet meer te repareren)

>> Nieuw: verduurzaming van de industrie

Eindig: ruimtelijke adaptatie als slogan zonder inhoud

>> Nieuw: mensen weten wat ze moeten doen om een adaptieve stad te maken

Noord: wat kunnen we zien, waarnemen of voelen als de "wens van de toekomst"? mogelijkheden die zich aandienen?

- Waterschap is door de hele stad heen bekend
- Minder sectorale aanpak van het stedelijk gebied
- Van jongs af aan is er aandacht voor klimaatadaptatie

Nieuwe systeem

- Veel meer natuur en groen in de stad (zie Afbeelding 4)
- Het systeem is dynamischer; er is functiewisseling mogelijk op basis van wat nodig is; flexibiliteit
- Er is meer regie op het proces (overall)
- Ecodorp!

Afbeelding 4: Toekomstig systeem (groep 2)

Acupunctuurpunten

- Riolsysteem scheiden (schoon en vuil water) spreiding van volumes
- Positieve prikkels / bonus punten voor eigen initiatief (regentonnen, sedum daken etc)
- Buurtdagen organiseren
- Maak volkstuintjes mogelijk in loze ruimtes
- Zorg dat grote gebouwen groene daken krijgen
- Stimulering van verticale stads-landbouw

Uitwerking groep 3

Facilitator: Mieke Visch

Het systeem

Zie Afbeelding 5

Vier richtingen reflectie

Oosten: energie:

- Rivier, die ligt vast en verplaats niet
- Grote diversiteit, functies en verschijningsvormen
- Boerderij, koeien, mooi landschap
- Spel met de natuur; omgang met water en natuur
- Levendigheid

Zuiden: conflict:

- Water vs bomen
- Dijk ligt vast en plek rivier ook; druk op klein stukje grond

Westen: start

- Meer begrip
- Zoek elkaar op buiten de lijntjes/vakjes
- Geïntegreerd denken
- Relatie tussen de elementen
- Maak het speelveld groter

Noorden: wens

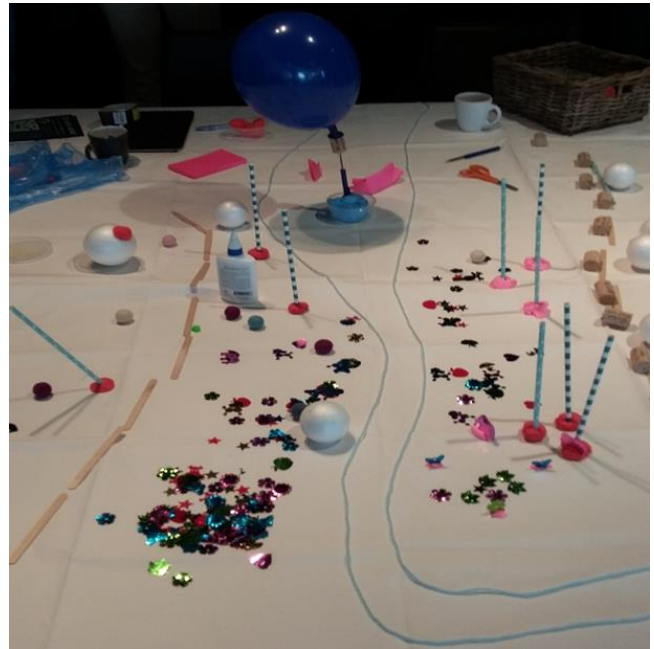
- Ruimte voor de rivier
- Stroomluwe gedeelte ok voor bomen en struiken, stroomdraad moet vrij zijn
- Maatwerk per gebied

Het nieuwe, gewenste systeem

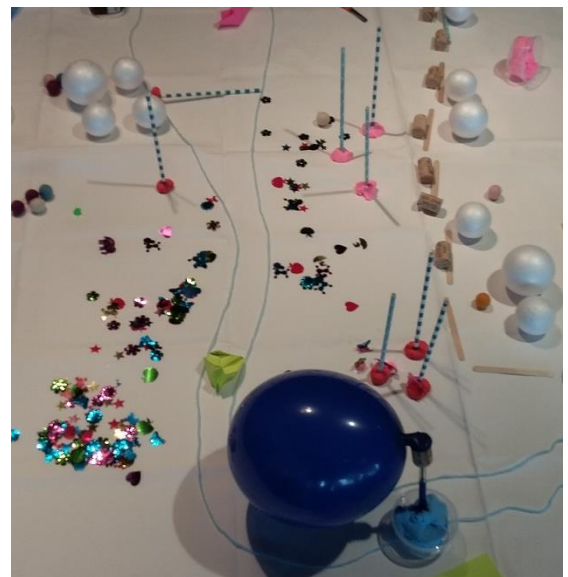
Zie Afbeelding 6

Acupunctuurpunten

- Gebied groter maken
- Integraal denken
- Bebossing aangepast
- Ander transport, minder diepe boten, minder diepe vaargeul
- RWS als kennisbron, facilitator proces; spin in het web
- Burgers en boeren betrekken. Bijvoorbeeld in een burgertop

Afbeelding 5: Huidig systeem (groep 3)

Afbeelding 6: Toekomstig systeem (groep 3)

Uitwerking groep 4

Facilitator Suzanne Plugge

Het systeem

Zie Afbeelding 7

Vier richtingen reflectie

Oosten: energie:
Mooi gebied
Veel activiteiten
Al samenwerking met partijen

Zuiden: conflict:
Bestaande regelgeving kan hinderen
Te weinig samenwerken; ongestructureerd
Rijkswaterstaat op afstand

Westen: start
Meer samenwerking
Kijk breed naar functies
Landbouw en natuur verweven

Noorden: wens
Gebied groter maken; niet elke uiterwaard op
zich aanpakken
Samenwerking tussen overheden
Meer functies op de dijk; nieuwe activiteiten

Toekomstig systeem

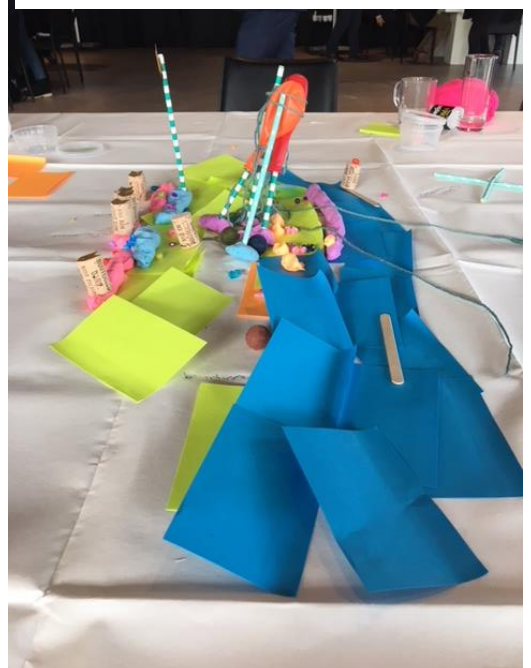
Zie Afbeelding 8

Acupunctuurpunten

(Ruimte-) Platform creëren dat zich kan
ontwikkelen
Zorgen voor een gedeeld beeld bij de
overheden
Waarbij overheden met één mond spreken
Goed belangen in kaart brengen van partijen
Iedereen vanuit eigen verantwoordelijkheid

Afbeelding 7: Huidig systeem (groep 4)

Afbeelding 8: Toekomstig systeem (groep 4)

Bijlage: Handleiding 'samen iets maken' (3D sculpting)

Algemene informatie

Tijdens de werkconferentie wordt in drie workshops gebouwd aan 'het systeem' rond drie verschillende casussen. De techniek die hierbij wordt gebruikt, staat ook wel bekend als '3D sculpting'. Deze techniek helpt om een bestaand systeem (bijvoorbeeld project, vraagstuk, organisatie, transitie, etc.) vanuit verschillende invalshoeken in beeld te brengen. En om zicht te krijgen op de punten die je kan aangrijpen om aan een meer duurzame toekomst van het systeem te werken.

Door op een creatieve manier samen aan het systeem te bouwen, wordt een beroep gedaan op de collectieve intelligentie van een groep deelnemers. Een belangrijk uitgangspunt hierbij is: "your hands are more wise than your head ever will be".

In dit document zijn de verschillende stappen uitgewerkt die tijdens de werkconferentie worden toegepast.

Vorbereiding

Samenstelling team: circa 8 deelnemers

Tijdsduur: 60-80 minuten

Materiaal: papier, bolletjes wol, ijsstaafjes, lijm, klei, kurk, rietjes, blokjes, schaar, etc. Grote vellen papier om het model op te bouwen. Tafel of plek op de grond waar een groep mensen omheen kan lopen.

Processtappen

tijdsduur	activiteit	uitwerking
10 min	Introductie van de casus	Toelichting casus door de houder van de casus zodat speelveld en spelers in beeld zijn.
10 min	Bouwen van huidige situatie	Na een korte instructie aan tafel met elkaar aan de slag gaan. Bouw het systeem of de huidige situatie die je wil veranderen. Vertel de anderen wat je doet. Luister naar elkaar en bouw voort op de ideeën van de ander. Geef vorm aan het systeem, letterlijk. Gebruik het materiaal dat jou aanspreekt om uit te beelden hoe jullie de context zien. Welke stakeholders zie je vanaf waar gepositioneerd 'opereren'. Hoe zijn de verbindingen er al dan niet. Wat is de grens van het systeem. Breng ook jezelf binnen het systeem in beeld. Doel: belichten van het systeem vanuit verschillende invalshoeken. Belangrijk: niet mooi bouwen, maar snel systeem schetsen zoals deelnemers het zien.
30 min	4 richtingen reflectie	In deze fase bekijk je het beeld vanuit 4 verschillende richtingen. De vragen die bij iedere richting horen worden voorgelezen door 1 van de deelnemers. Gebruik 'diep listening' en noteer de hoofdpunten. Loop met de groep rond de tafel. Achtereenvolgens kijk je vanuit de vier windrichtingen naar het werk en stel je de volgende vragen:

		De windrichtingen Oosten (gevoel, relatie); als je het beeld nu bekijkt, waar krijg je energie van, word je blij van? Welke emoties roept het bij je op? Welke frustratie voel je? Wat zegt dat ons? Zuiden (waarheid, pragmatisme); wat zijn (hoofd)conflicten die je waarneemt? Welke waarheid ga jij nu zien? Westen (perspectief); welke overtuigingen en systeemkenmerken zorgen ervoor dat je op de huidige manier met elkaar omgaat? Noorden (visie en doel); wat zien we eindigen? Wat werkt niet meer? En tegelijkertijd, wat zien we beginnen? Wat kunnen we vanaf hier zien, waarnemen of voelen als 'de wens van de toekomst'? Wat leert dit perspectief ons?
10 min	Bouwen gewenste situatie	Pas met elkaar het bouwwerk op tafel aan zodat het beeld dat uit het Noorden opdoemde ontstaat.
10 min	Gesprek over 'acupunctuurpunten'	Voer het gesprek over welke punten men ziet waar men optimaal effect kan hebben door in te grijpen. Waar kun je 'prikken' en op welke manier zodat je niet enkel brandjes blust maar werkelijk in de fundering van ons bouwwerk iets optimaliseert?